

Bog anmeldelser

Anmeldere i dette nummer: Lektor, cand. polit. *Bjarke Fog*, Handelshøjskolen; driftsingeniør *G. Allan Jensen*; cand. oecon. *Ole Myrvoll*, M. A., Norges Handelshøyskole.

Konkurrens eller samverkan. Ett diskussionsinlägg om kartell- och monopolproblemen. Av *Hans Brems, Bert Lindström, Jonas Nordenson, Jan Rydström, Ulf af Trolle* och *Jan Wallander*. Udg. af Studieförbundet Näringsliv och Samhälle. Stockholm 1951. 260 sider. Sv. kr. 8.75.

I mange lande har konkurrenceformerne inden for erhvervslivet, næringslivets egne aftaler, statsindgreb i erhvervsforhold osv. hørt til de mest omdebatterede spørgsmål. Ikke mindst i Sverige har diskussionen omkring »kartellfrågan« til tider været livlig og har været ført helt frem til dagbladenes ledere — men desværre har mange indlæg ladet en del tilbage at ønske i retning af saglighed.

Det er derfor særdeles prisværdigt, at disse problemer er taget op til grundigere behandling af »Studieförbundet Näringsliv och Samhälle«, der er en ret ny privat institution, der har til formål »genom forskning rörande grundläggande samhällsproblem, genom upplysningsverksamhet grundad på forskningsresultaten samt genom utbildning söka vidga kunskaperna om det ekonomiska livet och om näringslivets och samhällets funktioner«. Studieförbundet har henvendt sig til en gruppe bestående af de ovenfor anførte seks personer og bedt dem foretage en analyse af virkningerne af næringslivets konkurrencebegrænsende aftaler. Det er denne undersøgelse og vurdering, som nu er udsendt.

Resultatet er blevet en nydelig lille studie, der er præget af forfatternes kontakt med emnet og en så objektiv stillingtagen, som det er menneskeligt muligt.

Af bogens tre dele har de to sidste nærmest karakter af appendix'er, medens alle de væsentlige synspunkter indeholdes i del I. Denne består i en gennemgang af forskellige konkurrence- og aftaleformer, et forsøg på en vurdering af disses fordele og ulemper, og den munder ud i et par konkrete forslag til forbedringer.

Mens økonomer normalt afholder sig fra en vurdering af de foreteelser, de studerer, er problemstillingen her netop lagt an på en sådan vurdering, og for at denne ikke skal blive subjektivt farvet, er det naturligt, at man har måttet begynde med at vælge et bedømmelseskriterium. Som sådant har man valgt, hvilke konkurrencetyper, der medfører den største effektivitet, medens man efter gruppens mening »inte behövar ta hänsyn till kraven på trygghet och rättvis inkomstfördelning, då dessa enligt vår mening kan tillgodoses, oavsett om den ekonomiska verksamheten kännetecknas av konkurrens eller av samverkan«. Helt at afvise disse andre synspunkter er dog ret tvivlsomt, og det bedømmelsesgrundlag, som præciseres i begyn-

Bog anmeldelser

Anmeldere i dette nummer: Lektor, cand. polit. *Bjarke Fog*, Handelshøjskolen; driftsingeniør *G. Allan Jensen*; cand. oecon. *Ole Myrvoll*, M. A., Norges Handelshøyskole.

Konkurrens eller samverkan. Ett diskussionsinlägg om kartell- och monopolproblemen. Av *Hans Brems, Bert Lindström, Jonas Nordenson, Jan Rydström, Ulf af Trolle* och *Jan Wallander*. Udg. af Studieförbundet Näringsliv och Samhälle. Stockholm 1951. 260 sider. Sv. kr. 8.75.

I mange lande har konkurrenceformerne inden for erhvervslivet, næringslivets egne aftaler, statsindgreb i erhvervsforhold osv. hørt til de mest omdebatterede spørgsmål. Ikke mindst i Sverige har diskussionen omkring »kartellfrågan« til tider været livlig og har været ført helt frem til dagbladenes ledere — men desværre har mange indlæg ladet en del tilbage at ønske i retning af saglighed.

Det er derfor særdeles prisværdigt, at disse problemer er taget op til grundigere behandling af »Studieförbundet Näringsliv och Samhälle«, der er en ret ny privat institution, der har til formål »genom forskning rörande grundläggande samhällsproblem, genom upplysningsverksamhet grundad på forskningsresultaten samt genom utbildning söka vidga kunskaperna om det ekonomiska livet och om näringslivets och samhällets funktioner«. Studieförbundet har henvendt sig til en gruppe bestående af de ovenfor anførte seks personer og bedt dem foretage en analyse af virkningerne af næringslivets konkurrencebegrænsende aftaler. Det er denne undersøgelse og vurdering, som nu er udsendt.

Resultatet er blevet en nydelig lille studie, der er præget af forfatternes kontakt med emnet og en så objektiv stillingtagen, som det er menneskeligt muligt.

Af bogens tre dele har de to sidste nærmest karakter af appendix'er, medens alle de væsentlige synspunkter indeholdes i del I. Denne består i en gennemgang af forskellige konkurrence- og aftaleformer, et forsøg på en vurdering af disses fordele og ulemper, og den munder ud i et par konkrete forslag til forbedringer.

Mens økonomer normalt afholder sig fra en vurdering af de foreteelser, de studerer, er problemstillingen her netop lagt an på en sådan vurdering, og for at denne ikke skal blive subjektivt farvet, er det naturligt, at man har måttet begynde med at vælge et bedømmelseskriterium. Som sådant har man valgt, hvilke konkurrencetyper, der medfører den største effektivitet, medens man efter gruppens mening »inte behövar ta hänsyn till kraven på trygghet och rättvis inkomstfördelning, då dessa enligt vår mening kan tillgodoses, oavsett om den ekonomiska verksamheten kännetecknas av konkurrens eller av samverkan«. Helt at afvise disse andre synspunkter er dog ret tvivlsomt, og det bedømmelsesgrundlag, som præciseres i begyn-

f. eks. medtager man flere steder (f. eks. s. 217) i vurderingen det problem, om en besparelse på et af produktionstrinnene vil komme de endelige forbrugere til gode, et spørgsmål, som må være ligegyldigt ud fra et rent effektivitetssynspunkt. Heller ikke hensynet til sikkerhed og tryghed kan man helt afvise, når det vel er dette, som er den drivende kraft bag de fleste kartellers dannelse.

Fremstillingen er meget veldisponeret, og synspunkterne trækkes overalt skarpt op — undertiden måske endda for skarpt. En fremgangsmåde, der skaber megen klarhed sammenlignet med mere overfladiske behandlinger af emnet, er, at fordele og ulemper i hvert enkelt tilfælde søges vurderet ud fra såvel et korttids- som et langtidssynspunkt.

Langt de fleste af de foretagne vurderinger kan jeg helt og fuldt tiltræde. De forskellige former for horisontale aftaler får gennemgående en ret gunstig dom, i hvert fald på kort sigt, mens forfatterne er mere skeptiske over for dem på længere sigt ud fra det synspunkt, at de kan forhindre en strukturtilpasning. Dette sidste gælder vel næppe ubetinget. Man kan udmærket forestille sig et system af aftaler f. eks. inden for den danske konfektionsindustri, der — også på lang sigt — ville give en mere effektiv struktur end den eksisterende. De forskellige former for vertikale aftaler, som nyetableringskontrol, andre eksklusivaftaler m. v. får derimod en ilde medfart, idet det påpeges, at deres ulemper overstiger deres fordele. Også fastprissystemet (d. v. s. at producenten fastsætter detailprisen) bliver stærkt kritiseret. Jeg skal være den første til at indrømme, at disse former for prisbinding har uheldige virkninger på flere måder, men helt afvise det synspunkt, som producenterne anfører, »att detta slags prissättning förhindrar att varorna säljs til underpriser som »lockvaror«, vilket i sin tur kan leda till att de försvinner ur marknaden« kan man vel næppe. Det anføres ganske vist, at »något klart belägg för att det har gått på detta sätt har emellertid inte framlagts«; men for Danmarks vedkommende kan jeg i hvert fald nævne et par eksempler på, at det faktisk er gået sådan.

Mange af de anførte synspunkter, synes jeg, det er særdeles værdifuldt at få trukket frem i den almindelige debat. Ikke mindst er det værd at fremhæve den selvfølgelighed, at »man kan inte och bör inte begära av företag, att de skall konkurrera, endast därför att detta betraktas som samhällsnyttigt«. Det kan også være på sin plads at anføre, at skylden for, at navnlig priskonkurrencen nu er begrænset på så mange måder, ikke bæres af erhvervslivet alene. Det forhold, at forbrugerne ikke altid er særlig prisbevidste, stimulerer ikke til konkurrence på prisen. Påvisningen af, at priskontrollen i mange tilfælde har virket konkurrencebegrænsende, må ligeledes understreges. Jeg er selv mere og mere overbevist om, at priskontrollen her i Danmark i stort omfang har haft bivirkninger, der er gået i konkurrencebegrænsende retning. Også det synspunkt, at forskellen mellem næringslivets egen regulering i form af kartelaftaler og en offentlig regulering ikke er så stor, som man sædvanligvis forestiller sig, vil jeg gerne være med til at fremhæve.

Af det foregående følger, at forfatterne gennemgående ikke mener, at det offentlige bør gribe ind over for kartelaftaler og andre monopolbestræbelser. Kun i nogle få tilfælde mener de, at man allerede nu bør gennemføre

a) *Avtal om nyetableringskontroll* mellom parter inom olika led af distributionen och produktionen, där representanter för det led nyetableringen avser har medbestämmanderätt vid avgörandet om nyetableringen skall få äga rum eller inte, *förbjudes*. Övriga typer av sådana avtal förklaras *ogilliga*.

b) *Exklusivavtal* eller *avtal om andra diskriminerande åtgärder*, där å ena eller båda sidorna står en sammanslutning av företag, *förbjudas*.

c) *Föreskrift från en leverantör om att en återförsäljare skall hålla vissa minimipriser på sina varor*, förklaras *ogillig*.

d) *Diskriminerande åtgärder*, som avser att genomdriva sådana avtal och handlingar, som faller under punkt a, b og c ovan, *förbjudas*.

Bogens anden del giver først en historisk oversigt, forfattet af Jan Rydström, der giver hovedtrækkene ikke blot i konkurrenceformernes udvikling, men også i den almindelige indstilling til disse problemer. Som naturligt er, er fremstillingen mest udførlig for Sveriges vedkommende, hvor gennemgangen af, hvad forskellige ledende svenskere har ment i tidens løb, er af mindre interesse for danske læsere.

Bogens sidste del er forfattet af Bert Lindström og giver en minutiøs gennemgang af de forskellige kartelformer og kommer derved til at virke som en udpensling af første del. En oversigt over aftaler, der er optaget i det svenske kartelregister, er — i hvert fald for danske læsere — ret interresseløs, idet den blot angiver registreringsnumre for aftaler efter brancher. Et kort referat af visse typiske eller særlig interessante aftaler ville sikkert have haft større interesse.

Alt i alt må det hilses med glæde, at denne bog er kommet. Man må håbe, at den må få stor udbredelse i Sverige og bidrage til at sanere diskussionen. Også danske læsere vil have stort udbytte af at læse bogens første del. Ikke mindst tror jeg, at mange nationaløkonomer vil kunne have godt af at stifte bekendtskab med de synspunkter, der fremføres, og gennemtænke problemerne endnu engang.

Bjarke Fog.

P. Nyboe Andersen, Bjarke Fog og Poul Winding: Nationaløkonomi.

Handelshøjskolen i København, skriftrække A, 6. Einar Harecks Forlag. Kbh. 1952. 431 sider. Kr. 28,50; indb. Kr. 31,50.

Undervisningen i sosialøkonomikk ved handelshøyskolene har lenge lidt under mangelen på tilfredsstillende lærebøker som på et videregående plan kunne gi studentene det nødvendige helhetssyn på den økonomiske vitenskapen. Det er mange årsaker til dette, men dypest sett er kanskje den økonomiske vitenskapens nokså heterogene utvikling såvel med hensyn til metode som område den største hindring for komposisjonen av et homogent og omfattende systemverk. På det mere populære plan gjør disse vanskelighetene seg ikke gjeldende i samme grad fordi kravene til presisjon og penetrasjon er mindre. Resultatet er da også at det i de forskjellige land foreligger et varierende utvalg av lærebøker i sosialøkonomikk på det populære og »semipopulære« plan. Som følge av dette blir undervisningene ved handelshøyskolene i stor utstrekning basert på en »semipopulær« lærebok komplettert med spesialbøker og stensilerte forelesningshefter.